

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра германської і фіно-угорської філології

КУРСОВА РОБОТА

на тему: «Зіставна характеристика граматичної категорії ступенів порівняння
прикметника в англійській та українській мовах»

Студентки групи МЛа 03-20
факультету германської філології
денної форми навчання
спеціальності 035 Філологія
спеціалізація 035.041
Германські мови і літератури
(переклад включно), перша – англійська
Англійська мова та література, друга
іноземна мова, переклад
Шкільнюк Христини Олексіївни

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Субота Сергій Володимирович

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ 2023

Ministry of Education and Science of Ukraine
Kyiv National Linguistic University
Department of Germanic and Fino-Ugrian Philology

Term Paper

Comparative characteristics of the grammatical category of adjective degrees of comparison in English and Ukrainian languages

KHRYSTYNA SHKILNIUK

Group LLe 03-20

Germanic Philology Faculty

Research Adviser

Assoc. Prof.

PhD (Linguistics)

Serhii Subota

Kyiv 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти вивчення прикметника в українській та англійській мовах	3
1.1. Поняття про прикметник в сучасній лінгвістиці.	3
1.2. Види прикметників.	5
1.3. Категорія ступенів порівняння як одна з основних граматичних категорій прикметника в сучасних українській та англійських мовах	7
Висновки до розділу 1.....	11
РОЗДІЛ 2. Практичний аналіз граматичної категорії ступенів порівняння в англійській та українській мовах	12
2.1. Синтетичні та аналітичні форми ступенів порівняння в українській мові ...	12
2.2. Синтетичні та аналітичні форми ступенів порівняння в англійській мові ..	18
Висновки до розділу 2	24
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	25
РЕЗЮМЕ	26
RÉSUMÉ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	28
ДОДАТКИ	30

ВСТУП

Мова відіграє величезне значення для досягнення поставлених цілей, оскільки люди – соціальні істоти. Доступне, а також яскраве й влучне пояснення предметів, подій і явищ забезпечують не малою мірою прикметники. Для опису грандіозності або ж мізерності іменників ми використовуємо ступені порівняння прикметників, які виражаються у різних формах. Це, а ще й інтерес з погляду лінгвістики щодо вивчення специфіки природи цього явища і зумовлює **актуальність теми даного зіставного дослідження.**

Об'єктом дослідження є прикметники, які утворюють ступені порівняння в складі двох мов, що порівнюються.

Предметом даного дослідження є компаративний аналіз синтетичних та аналітичних форм порівняння в обох мовах з **метою** підтвердження чи спростування теорії В. Гумбольдта про класифікацію мов, зокрема про те, чи є англійська мова за своєю природою аналітичною мовою, а українська – синтетичною.

Поставлена мета зумовлює виконання наступних **завдань**: 1) дати визначення поняття прикметника та граматичній категорії ступенів порівняння прикметника; 2) розглянути синтетичні та аналітичні форми ступенів порівняння в англійських та українських прикметниках.

Методи дослідження. В процесі написання даної курсової роботи було використано зіставний та порівняльно-історичний методи дослідження, що зумовлено її метою та завданнями. Загальнонаукові методи аналізу та синтезу було використано для укладання теоретичної основи дослідження.

Практична значущість отриманих результатів визначається об'єктом та предметом даного дослідження та полягає в тому, що в роботі проаналізовано природу та надано характеристику синтетичних та аналітичних форм ступенів порівняння в англійській та українській мові на основі твору Льюїса Керрола «Аліса в Країні Чудес».

Матеріал дослідження базується на актуальних та сучасних лінгвістичних роботах, як українських, так і англомовних вчених, серед них: О. О. Потебня (Потебня, 1968), І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська (Вихованець, Городенська, 2004), С. П. Бевзенко, А. П. Грищенко, Т. Б. Лукінова, В. В. Німчук, В. М. Русанівський (Бевзенко та ін., 1978), Дж. Н. Ліч (Leech, 1989). За основу матеріалу дослідження взято твір «Пригоди Аліси у Дивокраї» Льюїса Керрола та його український переклад Валентина Корнієнка та Миколи Лукаша.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що дана робота є зібранням та синтезом наукових робіт, присвячених опису та розкриттю проблематики граматичних категорій прикметника, а якщо точніше, категорії ступенів порівняння в англійській та українських мовах.

Практичне значення роботи. Отримані результати дослідження можуть бути використані для подальших робіт у сфері вивчення граматичної категорії ступенів порівняння прикметника.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти вивчення прикметника в українській та англійській мовах

1.1. Поняття про прикметник в сучасній лінгвістиці.

У системі частин мови прикметник служить для вираження ознак, властивостей, рис об'єктів позамовної дійсності і висловлювати їх через зв'язки з цими предметами. Разом з іменником і числівником, ця частина мови належить до класу імен в індоєвропейських мовах, до складу яких входить українська та англійська.

Як зазначав британський вчений Джофрі Ніл Ліч: «Прикметники є найбільшим повнозначним класом слів в англійській мові після іменників та дієслів» (Leech, 1989: 13).

Протягом першої половини ХХ ст. у вітчизняному мовознавстві приділялася увага опису та аналізу граматико-морфологічних та синтаксичних характеристик у визначенні прикметників. Прикметник як повнозначна частина мови розглядається у працях О. О. Потебні (Потебня, 1968), І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської (Вихованець, Городенська, 2004), С. П. Бевзенка, А. П. Грищенка, Т. Б. Лукінова, В. В. Німчука, В. М. Русанівського (Бевзенко та ін., 1978), тощо.

Не у всіх мовах наявний прикметник. Існують мови, в яких «прикметники» насправді є дієсловами стану. Це стосується низки індіанських мов Північної Америки.

Прикметник як частина мови характеризується в англійській та українській мовах спільною лексико-граматичною природою та спільністю функцій у реченні. Він виражає якість речей або речовин (гарна квітка,

термінові заходи) і може служити предикативним доповненням після дієслова-зв'язки (дитина була маленькою, дитя було маленьке) тощо.

В українській мові прикметник, як зазначає І. В. Вихованець – «одна з периферійних частин мови, яка позначає ознаку предмета, має зумовлені опорним іменником словозмінні морфологічні категорії роду, числа та відмінка, функціонує в реченні як формально-синтаксичний приіменниковий другорядний член речення і як семантико-синтаксичний атрибутивний компонент (атрибутивна синтаксема) та може виконувати комунікативну функцію теми чи реми або входити до складу комплексної теми чи реми» (Вихованець, Городенська, 2004: 121). Прикметник в англійській мові, на відміну від українського, не має узгодження з іменником і в цьому сенсі наближається до мов зовсім іншого типу – аглютинативних, таких як, наприклад, тюркських, в яких відсутність узгодження з іменником має типологічний характер. Прикметник в англійській мові, так як і в українській, позначає ознаки, якості або властивості предметів і має категорію ступеня якості.

Отже, вивченню прикметника в сучасній лінгвістиці й досі приділяється чимало уваги, оскільки це значуще й складне явище. Ця самостійна частина мови наявна у більшості мов світу і відіграє важливу роль в їхній граматичній системі. До вивчення прикметника приєдналися й українські мовознавці, такі як: І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська (Вихованець, Городенська, 2004), С. П. Бевзенко, А. П. Грищенко, Т. Б. Лукінова, В. В. Німчук, В. М. Русанівський (Бевзенко та ін., 1978), тощо.

1.2. Види прикметників.

Прикметники додають деталей і барв нашій мові та допомагають нам намалювати картину навколишнього світу. Існує багато типів прикметників, кожен зі своєю унікальною функцією та роллю в мові.

Залежно від того, який тип ознаки лежить в основі семантики слова, прикметники поділяються на групи: якісні, відносні, присвійні (які притаманні українській мові). Між семантичними групами прикметника межі не завжди чіткі, тому залежно від контексту прикметник може змінювати належність до семантичної групи.

І в англійській, і в українській мовах межа поділу між якісними та відносними прикметниками є умовною. В англійській мові відносних прикметників значно менше, ніж в українській. Особливо мало тих прикметників, які позначають якийсь матеріал. Значення, передані в українській мові за допомогою відносних прикметників, дуже часто в англійській мові виражаються іменниками у загальному відмінку у функції означення, напр.: a stone house (кам'яний будинок), an iron bridge (залізний міст).

Українська мова має особливу групу прикметників, якої немає в англійській мові. За своїм значенням ці прикметники, які називаються присвійними прикметниками, виражають приналежність якогось предмета тій чи іншій особі чи істоті, від назви якої вони утворені, напр.: батьків, братів, сестрин. Відповідні поняття передаються англійською мовою, як правило, за допомогою знахідного відмінка іменника (fathers (батьків) або за допомогою сполучення прийменник + іменник (of the father (батьків)).

За морфологічним складом прикметники поділяються на прості, похідні та складні.

За кінцевим приголосним основи – твердим чи м'яким – прикметники поділяються на тверду та м'яку групи в українській мові. Також їй властиві повні й короткі форми прикметників (ясний – ясен, повний – повен, тощо).

До того ж, змінення прикметника за родами, числами та відмінками залежить від форм іменника, з яким він узгоджується (веселий хлопець - весела

жінка - веселе свято - веселі діти). Прикметнику в англійській мові не характерно змінюватися за цими граматичними категоріями.

Порівнюючи з іншими мовами можна виявити, що прикметники французької мови не змінюються за відмінками, не мають категорії роду (за винятком якісних). У німецькій мові ж прикметник відмінюється за трьома родами, двома числами і чотирма відмінками, якщо стоїть перед іменником.

Позиція прикметника в реченні вмотивована його синтаксичними функціями. Прикметник може виконувати роль атрибута, який може бути виражений в реченні наступними способами: 1) прикметником у прийменниковій позиції, наприклад: "Маленька дівчинка скаче"; 2) прикметником як частиною складеного присудка, наприклад: "Він став щасливим". З усіх цих граматичних форм, атрибутивною є прикметник у присубстантивній позиції, який узгоджується з опорним іменником за родом, числом та відмінком. Важливо зауважити, що функція означення є первинною синтаксичною функцією прикметника.

1.3. Категорія ступенів порівняння як одна з основних граматичних категорій прикметника в сучасних українській та англійських мовах

Для кращого обґрунтування граматичних категорій прикметника необхідно зрозуміти, як визначають граматичну категорію в мовознавстві. М. П. Кочерган стверджував: «Граматична категорія – система протиставлених одна одній однорідних граматичних величин. Граматичні категорії поділяють на морфологічні й синтаксичні. До морфологічних належать категорія роду, числа, відмінка, виду, часу, способу, особи; до синтаксичних – категорія активності/пасивності, комунікативної спрямованості, стверджуваності/заперечуваності, синтаксичного часу й синтаксичного способу. Морфологічні категорії, в свою чергу, поділяють на класифікаційні й словозмінні.

Класифікаційні (словотворчі, дериваційні) категорії – це такі, члени яких виступають як рубрики класифікації слів. Словозмінні категорії – граматичні категорії, яких слово може набувати залежно від іншого слова, з яким воно поєднується в реченні». (Кочерган, 2006: 182)

Варто зауважити, що синтетичні мови значно багатші на граматичні категорії від аналітичних. Яскравим представником перших є українська, других – англійська. Навіть на прикладі прикметника можна відчуті різницю у порівнянні. В українській мові прикметнику характерні чотири граматичних категорії, а саме: категорія роду, числа, відмінка та ступенів порівняння. Для англійської ж у даному питанні властива лише категорія ступенів порівняння.

Так було не завжди. У давньоанглійській мові прикметнику було характерно відмінюватися за двома числами, трьома родами і п'ятьма відмінками. Проте в процесі розвитку він втратив ці граматичні категорії, оскільки більше не узгоджувався з іменником.

Англійські прикметники можуть зазнавати єдиної зміни – за ступенями порівняння. Тому категорія порівняння нині є єдиною граматичною категорією, яка є спільною для англійських та українських прикметників. Категорія ступенів порівняння прикметників – це система протиставлень, що демонструє кількісні відмінності якостей. Більшість якісних прикметників в англійській та українській мовах підлягають утворенню ступенів порівняння.

Необхідно розуміти, що у більшості мов переважно зустрічаються три грами ступенів порівняння, а саме: 'позитив' (відсутність порівняння, звичайний ступінь), 'компаратив' (вищий ступінь) і 'суперлатив' (найвищий ступінь). Звичайний ступінь означає якість безвідносно до ступеня; вищий

вказує на наявність в об'єкті якоїсь якості більше, ніж в іншому, найвищий — більше, ніж у всіх інших.

Деякі мови ж мають два ступені порівняння – звичайний та елатив, який поєднує в собі вищий та найвищий ступені (арабська). А такі мови, як валлійська, мають чотири ступені порівняння (звичайний, вищий, найвищий та екватив, що має значення «така сама властивість, як...»). До речі, на думку І. О. Мельчука, елатив не належить до ступенів порівняння, оскільки він виражає лише інтенсивність (Мельчук, 1998: 124).

Якщо брати до уваги семантику ступенів порівняння, то звичайний ступінь може виражати значення вищого ступеня. Наприклад: фраза «ця машина швидка» буде ймовірно означати те, що дана машина швидша за інші машини, тоді як «ця машина швидша від твоєї» не обов'язково позначатиме те, що машина швидка, оскільки і та, і друга можуть бути повільними.

Існують й лексикалізовані форми ступенів порівняння, які не виражають значення ступеня (вища освіта, старший викладач та ін.).

Якщо говорити про ступені порівняння, варто врахувати форми ступенів. Бувають аналітичні та синтетичні форми, які представлені і в українській, і в англійській мовах, щоправда частота використання цих форм проявляється неоднаково. «Способи, які виражають граматичні значення засобами, що знаходяться у межах слова, називають синтетичними, а способи, які виражають граматичні значення засобами, що знаходяться поза словом, – аналітичними» (Кочерган, 2002: 284).

І. Вихованець та К. Городенська у своїй праці «Теоретична морфологія української мови» висловлювалися на рахунок ступенів порівняння таким чином: «У предикатах зі значенням ступенів порівняння найважливішими ознаками виступають зміна лексичного значення порівняно з вихідним прикметником, збільшення ступеня вияву якості, тобто стосунок до

модифікаційного типу словотворення, з одного боку, і збільшення кількості обов'язкових актантів порівняно з вихідною ситуацією – з іншого боку. Збільшення кількості актантів у похідних предикативних одиницях стосується явищ «актантної деривації», її різновиду – «підвищувальної» деривації, тобто збільшення кількості обов'язкових актантів, пор. (Чейф, 1975: 139-161; Comrie, 1985; Dixon, Aikhenvald, 1997, Плуґян, 2000: 208-219)» (Вихованець, Городенська, 2004: 142)

Взагалі, актант – це семантичний (мисленнєвий) аналог особи або предмета у висловлюванні, мовленнєва конструкція, що доповнює значення предиката. Як правило, актант реалізується в мові через підмет і додаток, рідко — через обставину (e-VUE, 2022).

У вживанні синтетичних і аналітичних форм порівняння в обох мовах є певні особливості. В англійській мові синтетичні форми творяться лише від односкладових і частково двоскладових прикметників (long, pretty), тоді як аналітичний спосіб використовується для утворення порівняння лише багатоскладових прикметників (interesting, important). В українській мові вживання того чи іншого способу творення порівняння не залежить від кількості складів у прикметнику. Як паралельні можуть використовуватися як синтетичні, так і аналітичні форми (зручніший — більш зручний). Вибір тієї чи іншої форми, як правило, продиктований стилістичними завданнями, але в цілому синтетичні форми порівняння більш поширені, ніж аналітичні.

Ізоморфним в обох мовах є утворення ступенів порівняння за допомогою суплетивності, пор. good – better – the best; bad – worse – the worst; добрий – кращий– найкращий; поганий– гірший– найгірший. (Гладуш, Павлюк, 2019: 34)

Отже, ступені порівняння є важливою частиною англійської та української мов, яка дозволяє нам описати різні рівні інтенсивності, кількості або якості іменника чи займенника. Існує три ступені порівняння: звичайний,

вищий та найвищий. Кожен з них служить різним цілям і додає яскравих відтінків мові, роблячи її багатшою.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У результаті опису теоретичних основ дослідження прикметника, його видів і граматичних категорій в англійській та українській мовах, можна зробити наступні висновки:

Прикметник – самостійна частина мови, яка позначає ознаки предметів, має словозмінні морфологічні категорії роду, числа й відмінка (в українській мові), функціонує в реченні як означення і як атрибутивна синтаксема. Прикметники семантично поділяються на якісні, відносні та присвійні (лише в українській). Вони бувають простими, похідними та складними. Прикметник в українській мові залежить від опорного іменника, на відміну від англійської мови. Він може виконувати комунікативну функцію теми чи реми.

У розділі 1 було проведено порівняльний аналіз прикметників в сучасній англійській та українській мовах. Було встановлено, що вживання прикметників у цих мовах має певні відмінності, які слід враховувати при навчанні мов та використанні у мовленні.

Оскільки у двох мовах, які я обрала для зіставлення, неоднакова кількість граматичних категорій, то надалі фокусуватимусь лише на категорії ступенів порівняння, яка є спільною для української та англійської на даному етапі розвитку. А особливу увагу приділятиму аналітичним та синтетичним формам порівняння для того щоб спростувати або підтвердити теорію В. Гумбольдта про класифікацію мов, відносячи англійську мову до аналітичних мов, а українську – до синтетичних. Концентруватимусь на вищому та найвищому ступенях порівняння, оскільки якраз вони можуть виражатися синтетичним або аналітичним способом.

РОЗДІЛ 2. Практичний аналіз граматичної категорії ступенів порівняння в англійській та українській мовах

2.1. Синтетичні та аналітичні форми ступенів порівняння в українській мові.

Перше, що варто зауважити, найкраще аналізувати прикметники у писемному мовленні, де вони використовуються у контексті. Я вирішила обрати твір Льюїса Керрола «Аліса в країні Чудес», написаний 1865 року, тому що у ньому зустрічаються дуже багато прикметників у різних ступенях порівняння. Для аналізу прикметників у вищому та найвищому ступенях порівняння я вибрала український переклад цього твору Валентина Корнієнка та Миколи Лукаша 2001 року.

Розглядаючи цей твір, я усвідомила, що пригоди Аліси – це не просто казки про дівчинку, яка відкриває для себе різні світи. Занурившись у сторінки її історій, читач дедалі більше усвідомлює, як працює мова, чим вона живе і яка вона мінлива.

Відкриваючи для себе геніальні мовні каламбури, я вважала, що автор – лінгвіст або принаймні дотичний до цієї сфери. Проте це виявилось неправдою. Льюїс Керролл не був лінгвістом: він підходив до мовних явищ насамперед як гуморист (Sutherland, 1970: 26). На думку Девіда Кристала (Crystal, 1998: 7), цей письменник був майстром мовної гри, тому що він краще за будь-кого іншого проілюстрував численні ігрові можливості, приховані в англійській мові. Роберт Полемус описує його як "Homo ludens", тобто людину, яка свідомо шукає задоволення заради нього самого через гру, нісенітницю та ігри (Polhemus, 1992: 368).

Тим не менш, книги про Алісу розглядалися та аналізувалися багатьма лінгвістами. Книга Роберта Сазерленда "Мова і Льюїс Керролл" (Sutherland,

1970) – це детальний лінгвістичний аналіз творів Керролла, зосереджений на ролі знаків, імен, їх двозначності та класифікації. Праця "Семіотика і лінгвістика у світах Аліси" (Fordyce, Marelllo, 1994) – це збірка досліджень, де автор зосереджує увагу на семіотичних підходах для аналізу збірки книг про Алісу.

Також варто звернути увагу на те, що «категорія ступенів порівняння є міжрівневою категорією, тому що їй притаманні ознаки, пов'язані з морфологічним, синтаксичним і словотвірним рівнями граматичної системи» (Вихованець, Городенська, 2004: 139).

Вона реалізовується у двох грамах – вищому та найвищому ступенях порівняння (Вихованець, Городенська, 2004: 139). Це актуально як для української, так і для англійської мов.

Вищий ступінь порівняння вказує на те, що одна ознака проявляється в більшій мірі в одному предметі, ніж у іншому. Найвищий ступінь порівняння вказує на те, що ознака виявляється найбільшою мірою. В українській мові кожен ступінь може мати дві форми: просту і складену.

Проста форма вищого ступеня порівняння утворюється за допомогою суфіксів **-іш**, **-ш**, які додаються до основи прикметника (наприклад, милий - миліший). Варто зазначити, що у деяких прикметниках можуть відпадати суфікси **-к-**, **-ок-**, **-ек-** (наприклад, далекий - дальший, тонкий - тонший).

При додаванні суфікса **-ш-** можуть виникати звукові сполуки, які на письмі позначаються буквами **жч** і **щ** (наприклад, кращий, вищий). Буквосполучення **"жч"** пишеться у прикметниках, таких як "важчий" і "нижчий".

У сучасній літературній українській мові суфікс **-ш** менш поширений, ніж суфікс **-іш**, як зазначає В. С. Горпинич (Горпинич, 2011: 107). І це підтверджується в творі «Аліса в країні Чудес», де дев'ять прикметників

синтетично у вищому ступені утворилися з допомогою суфікса -ш, і лише один з допомогою суфікса -іш.

Складена форма вищого ступеня порівняння утворюється за допомогою додавання слів **"більш"** або **"менш"** до прикметника (наприклад, швидкий - більш швидкий / менш швидкий).

Проста форма найвищого ступеня порівняння утворюється за допомогою префікса **"най-"** доданого до прикметника вищого ступеня (наприклад, елегантніший - найелегантніший).

Складена форма найвищого ступеня порівняння утворюється за допомогою додавання слів **"найбільш"**, **"найменш"**, а також додаванням слів **"від усіх"** або **"за всіх"** до прикметника вищого ступеня (наприклад, спокійний - найбільш спокійний / спокійніший від усіх).

Суфіксально-префіксальний спосіб словотвору є домінантним у творенні українських прикметників, зокрема ступенів порівняння синтетично.

Суфіксація – це один із афіксальних механізмів словотворення, при якому постпозиційні допоміжні морфеми з асоціативним дериваційним значенням (суфікси) передають широкий спектр стилістичних, експресивних, емоційних і оціночних конотацій.

Префіксація – це ще один із афіксальних механізмів словотворення, в якому використовуються препозиційні допоміжні морфеми з асоціативним дериваційним значенням (префікси).

Для кращого розуміння утворення та поширення прикметників вищого та найвищого ступенів порівняння необхідно спочатку розглянути приклади, а потім проаналізувати їх.

Творення прикметників за допомогою синтетичного способу:

Вищий ступінь:

«Все **дивасніше й дивасніше!** вигукнула Аліса (з великого зачудування вона раптом забула як правильно говорити). (Керрол, 2001: ст. 6)

В українському варіанті можна побачити незвичну для мови форму прикметника "дивасніше й дивасніше", що нетипово для неї, тоді як правильна форма "дивніше й дивніше".

— Я за тебе **старша**, і мені краще знати! (Керрол, 2001: ст. 10)

У такому разі я пропоную проголосувати за ухвалу про закриття нашого зібрання заради негайного вжиття **енергійніших** заходів... (Керрол, 2001: ст. 11)

Вона не знала, що й казати, тож просто вклонилася і взяла наперсток з якомога **урочистішим** виглядом. (Керрол, 2001: ст. 12)

Правда, **зручніше** їй від цього не стало, та й надії вибратися звідси майже не було, тож не дивно, що вона засумувала. (Керрол, 2001: ст. 16)

— Один край зробить тебе **вищою**, а другий — **нижчою**, — кинула вона Алісі на прощання. (Керрол, 2001: ст. 22)

Трохи згодом вона похопилася, що й досі тримає в руках шматочки гриба, й обережно, по найменшій дрібочці, почала відкушувати то від того, то від того — стаючи то **вищою**, то **нижчою**, аж поки підігнала себе до своїх звичайних розмірів. (Керрол, 2001: ст. 24)

Скільки живу, **дурнішої** компанії не бачила! (Керрол, 2001: ст. 35)

— Тепер я вже буду **мудріша**, — сказала вона подумки і почала з того, що взяла золотого ключика й відчинила дверцята до саду. (Керрол, 2001: ст. 35)

— Здається, гра їм стала трохи **любіша**, — зауважила Аліса, щоб хоч якось підтримати розмову. (Керрол, 2001: ст. 40)

Вигляд цього чудиська трохи насторожив Алісу, але, розміркувавши, що товариство Грифона, мабуть, **безпечніше**, ніж Королевине, Аліса зосталася. (Керрол, 2001: ст. 42)

Найвищий ступінь:

— Ou est ma chatte?* — заговорила вона знову, згадавши **найперше** речення зі свого підручника французької мови. (Керрол, 2001: ст. 9)

Викладаю **найсухіший** у світі матеріал. (Керрол, 2001: ст. 10)

— Зробіть нам таку ласку, — сказав він, — прийміть цей **найелегантніший** у світі наперсток! (Керрол, 2001: ст. 12)

— І саме тоді, як я вибрала **найвище** в лісі дерево, — правила своєї Горлиця, зриваючись на крик. (Керрол, 2001: ст. 23)

Так, цього разу помилитися було годі: перед нею було **найсправжнісіньке** порося! (Керрол, 2001: ст. 28)

Можемо побачити, що тут вживається слово «справжнісінький» у найвищій формі, хоча це не повинно так бути, адже прикметники з суфіксами здрібнілості: -еньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк- не можуть утворювати ступені порівняння.

— Але ж то було масло **найвищого** гатунку, — сумирно відповів той. (Керрол, 2001: ст. 31)

— Але ж масло було **найвищого** гатунку! (Керрол, 2001: ст. 31)

— Не бійтеся, ваші голови будуть на місці, — мовила Аліса і повкидала садівників у **найближчий** квітковий горщик. (Керрол, 2001: ст. 37)

— Це **найдавніший** закон у записнику, — заперечив Король. (Керрол, 2001: ст. 55)

— Це **найважливіше** свідчення, яке ми сьогодні чули, — потер руки Король. (Керрол, 2001: ст. 56)

Тут раптом усі карти знялися в повітря й ринули на неї. Аліса ойкнула — чи то з переляку, чи спересердя, — почала від них відбиватися і... побачила, що лежить на березі, поклавши голову сестрі на коліна, а та обережно змахує їй з обличчя сухі листочки, звіяні вітром з **найближчого** дерева. (Керрол, 2001: ст. 57)

Творення прикметників за допомогою аналітичного способу:

Вищий ступінь:

Хоча, зауважмо, слово "присяжні" було б тут не **менш доречне**. (Керрол, 2001: ст. 50)

Творення прикметників за допомогою суплетивного способу:

Вищий ступінь:

Вони вели до вузького проходу, трошки **більшого** від нори пацюка. (Керрол, 2001: ст. 4)

Якщо від цього я підросту, то зможу дістати ключик, а якщо стану ще **меншою**, пролізу під дверцятами. (Керрол, 2001: ст. 5)

— Я хотів просто сказати, — ображено озвався Додо, — що нема **кращого** способу обсохнути, як Гасай-Коло! (Керрол, 2001: ст. 11)

Мабуть, **кращого** плану годі й придумати. (Керрол, 2001: ст. 19)

Кращої нагоди для втечі годі було й уявити. (Керрол, 2001: ст. 19)

Поблизу ріс великий гриб, трохи **більший** за саму Алісу. (Керрол, 2001: ст. 19)

— **Більшої** кривди годі уяви... — почав він, але тут його погляд упав на Алісу, і він затнувся. (Керрол, 2001: ст. 35)

— Тільки, будь ласка, не завдавайте собі **більшої** мороки, — благально мовила Аліса. (Керрол, 2001: ст. 41)

"Важливо-неважливо, важливо-неважливо..." — мовби пробував на вагу, котре слово **краще**. (Керрол, 2001: ст. 54)

Найвищий ступінь:

Тепер я розтягуюсь наче **найбільша** в світі підзорна труба! (Керрол, 2001: ст. 6)

— Здається тут, унизу, ніхто її не любить, а я певна, що вона — **найкраща** киця у світі! (Керрол, 2001: ст. 14)

Отак вона розмовляла, виступаючи то від однієї, то від іншої сторони, і з цього всього виходила не **найгірша** розмова. (Керрол, 2001: ст. 16)

Трохи згодом вона похопилася, що й досі тримає в руках шматочки гриба, й обережно, по **найменшій** дрібочці, почала відкушувати то від того, то від того — стаючи то вищою, то нижчою, аж поки підігнала себе до своїх звичайних розмірів. (Керрол, 2001: ст. 24)

Це **найбільша** дивовижа в моєму житті! (Керрол, 2001: ст. 29)

Орудувати своїм фламінго виявилось для Аліси **найбільшою** морокою. (Керрол, 2001: ст. 37)

— Виходить, освіта у вас була не **найкраща**, — сказав він. (Керрол, 2001: ст. 43)

Отож, всього було знайдено 42 прикметники у вищому та найвищому ступенях. Ми можемо спостерігати, що для утворення ступенів порівняння прикметників у цьому творі в основному використовується синтетичний спосіб, а саме 25 разів, і лише один раз аналітичний, суплетивних форм – 16. Це свідчить про те, що українській мові більш притаманні саме синтетичні способи вираження граматичних значень. Перекладачем використовувалася афіксація для утворення ступенів порівняння. Для вищого ступеня порівняння використовувалася суфіксація та флексація, а для найвищого – суфіксально-префіксальний та флективний способи.

2.2. Синтетичні та аналітичні форми ступенів порівняння в англійській мові.

Англійська мова також багата на прикметники, але їхнє утворення у ступенях порівняння відрізняється від українських.

Вищий та найвищий ступені в англійській будуються або синтетично (шляхом афіксації чи суплетивності або як зазначає Дуглас Бібер «inflectionally»), або аналітично «phrasally», що в основному залежить від фонетичної структури основи, а не від її значення. (Biber та інші, 2006: 521). Якщо основа є односкладовою вищий і найвищий ступені зазвичай

утворюються синтетично шляхом додавання суфіксів -er і -est відповідно, напр.: big – bigger – the biggest. Цей вид градування також мають англійські прикметники на -able, -er, -ow, -y (*narrow, narrower, narrowest; happy, happier, happiest*) і двоскладові прикметники із заключним наголошеним складом (наприклад: *concise, conciser, concisest; complete, completer, completest*). (Корунець, 2004: 217). У всіх інших випадках порівняльний і найвищий ступені утворюються аналітично за допомогою слів-морфем more і the most.

Для кращого розуміння утворення та поширення прикметників вищого та найвищого ступенів порівняння в англійській мові потрібно спочатку розглянути приклади, а потім проаналізувати їх.

Творення прикметників за допомогою синтетичного способу:

Вищий ступінь:

Alice opened the door and found that it led into a small passage, not much **larger** than a rat-hole: she knelt down and looked along the passage into the loveliest garden you ever saw. (Carroll, 1928: ст. 9)

“Well, I’ll eat it,” said Alice, “and if it makes me grow **larger**, I can reach the key; and if it makes me grow **smaller**, I can creep under the door; so either way I’ll get into the garden, and I don’t care which happens!” (Carroll, 1928: ст. 14)

«**Curiouser and curiouser!**» Cried Alice (she was so much surprised, that for the moment she quite forgot how to speak good English). (Carroll, 1928: ст. 15)

В англійській мові, як і в німецькій, є майже однакова специфіка ступенів порівняння прикметників (обидві мови використовують закінчення -er та -est). Але в англійській мові майже всі складні слова або слова з двох складів отримують слова "more/less" у вищому ступені і слова "the most/the least" в найвищому ступені. Отже, у першому прикладі ми бачимо незвичну для англійської мови граматичну форму (автор пояснює причину такого процесу). Правильний варіант звучатиме як "more curious and more curious".

I am **older** than you, and must know better. (Carroll, 1928: ст. 30)

Luckily for Alice, the little magic bottle had now had its full effect, and she grew no **larger**. (Carroll, 1928: cT. 47)

It was much **pleasanter** at home. (Carroll, 1928: cT. 48)

When one wasn't always growing **larger and smaller**, and being ordered about by mice and rabbits. (Carroll, 1928: cT. 48)

Shall I *never* get any **older** than I am now? (Carroll, 1928: cT. 48)

It's sure to make *some* change in my size; and as it can't possibly make me **larger**, it must make me **smaller**, I suppose. (Carroll, 1928: cT. 56)

You are old," said the youth, "and your jaws are too weak for anything **tougher** than suet. (Carroll, 1928: cT. 67)

Well, I should like to be a little **larger**, sir, if you wouldn't mind. (Carroll, 1928: cT. 69)

One side will make you grow **taller**, and the other side will make you grow **shorter**. (Carroll, 1928: cT. 70)

After a while she remembered that she still held the pieces of mushroom in her hands, and she set to work very carefully, nibbling first at one and then at the other, and growing sometimes **taller** and sometimes **shorter**, until she had succeeded in bringing herself down to her usual height. (Carroll, 1928: cT. 76)

"How am I to get in?" asked Alice again, in a **louder** tone. (Carroll, 1928: cT. 82)

"Yes," said Alice doubtfully: "it means—to—make—anything—**prettier**." (Carroll, 1928: cT. 148)

Just at this moment Alice felt a very curious sensation, which puzzled her a good deal until she made out what it was: she was beginning to grow **larger** again. (Carroll, 1928: cT. 173)

Nothing can be **clearer** than that. (Carroll, 1928: ст. 190)

Найвищий ступінь:

Alice opened the door and found that it led into a small passage, not much larger than a rat-hole: she knelt down and looked along the passage into **the loveliest** garden you ever saw. (Carroll, 1928: ст. 9)

now I'm opening out like **the largest** telescope that ever was! (Carroll, 1928: ст. 15)

This is **the driest** thing I know. (Carroll, 1928: ст. 31)

The only difficulty was, that she had not **the smallest** idea how to set about it. (Carroll, 1928: ст. 57)

She stretched herself up on tiptoe, and peeped over the edge of the mushroom, and her eyes immediately met those of a large caterpillar, that was sitting on the top with its arms folded, quietly smoking a long hookah, and taking not **the smallest** notice of her or of anything else. (Carroll, 1928: ст. 60)

And just as I'd taken **the highest** tree in the wood. (Carroll, 1928: ст. 74)

“A likely story indeed!” said the Pigeon in a tone of **the deepest** contempt. (Carroll, 1928: ст. 75)

“I haven't **the slightest** idea,” said the Hatter. (Carroll, 1928: ст. 104)

“It's **the stupidest** tea-party I ever was at in all my life!” (Carroll, 1928: ст. 114)

“It's **the oldest** rule in the book,” said the King. (Carroll, 1928: ст. 185)

“No, they're not,” said the White Rabbit, “and that's **the queerest** thing about it.” (Carroll, 1928: ст. 186)

Творення прикметників за допомогою аналітичного способу:

Вищий ступінь:

I move that the meeting adjourn, for the immediate adoption of **more energetic** remedies. (Carroll, 1928: ст. 33)

“Serpent, I say again!” repeated the Pigeon, but in a **more subdued** tone.
(Carroll, 1928: ст. 73)

Alice was **more and more puzzled**. (Carroll, 1928: ст. 74)

Найвищий ступінь:

And certainly there *was* a **most extraordinary** noise going on within—a constant howling and sneezing, and every now and then a great crash, as if a dish or kettle had been broken to pieces. (Carroll, 1928: ст. 80)

“I’ve seen hatters before,” she said to herself; “the March Hare will be much the **most interesting**, and perhaps as this is May it won’t be raving mad—at least not so mad as it was in March.” (Carroll, 1928: ст. 95)

It’s the **most curious** thing I ever saw in my life! (Carroll, 1928: ст. 96)

It’s by far **the most confusing** thing *I* ever heard! (Carroll, 1928: ст. 164)

“That’s **the most important** piece of evidence we’ve heard yet,” said the King, rubbing his hands. (Carroll, 1928: ст. 188)

Творення прикметників за допомогою суплетивного способу:

Вищий ступінь:

“and things are **worse** than ever,” thought the poor child. (Carroll, 1928: ст. 22)

“If you didn’t sign it,” said the King, “that only makes the matter **worse**.”
(Carroll, 1928: ст. 186)

Найвищий ступінь:

you must manage **the best** way you can. (Carroll, 1928: ст. 16)

“What I was going to say,” said the Dodo in an offended tone, “was, that **the best** thing to get us dry would be a Caucus-race.” (Carroll, 1928: ст. 33)

“Why,” said the Dodo, “**the best** way to explain it is to do it.” (Carroll, 1928: ст. 33)

Nobody seems to like her, down here, and I’m sure she’s **the best** cat in the world! (Carroll, 1928: ст. 41)

I think that will be **the best** plan. (Carroll, 1928: ст. 57)

I haven't **the least** idea what you're talking about. (Carroll, 1928: ст. 73)

"It was **the best** butter," the March Hare meekly replied. (Carroll, 1928: ст. 102)

"It was **the best** butter, you know." (Carroll, 1928: ст. 102)

This piece of rudeness was more than Alice could bear: she got up in great disgust, and walked off; the Dormouse fell asleep instantly, and neither of the others took **the least** notice of her going. (Carroll, 1928: ст. 113)

"We had **the best** of educations—in fact, we went to school every day." (Carroll, 1928: ст. 147)

"Important—unimportant—unimportant—important—" as if he were trying which word sounded **best**. (Carroll, 1928: ст. 184)

Отже, було знайдено 55 прикметників у вищому та найвищому ступенях. З наведених вище прикладів можна зробити висновок, що більшість англійських прикметників утворюються синтетичним способом (34), на другому місці знаходяться суплетивні форми (13), а вже тоді аналітичні способи утворення ступенів порівняння (8). Для утворення вищого та найвищого ступенів прикметників синтетично використовувалася лише суфіксація, на відміну від української мови.

Варто зауважити, що це насамперед дитячий твір, де використовуються прості і зрозумілі дітям прикметники, а оскільки короткі прикметники утворюються синтетичним способом, то можемо спостерігати відповідні результати. Якщо мною аналізувався б інший класичний твір, призначений для дорослої аудиторії, то можливо би результати відрізнялися.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У результаті аналізу синтетичних та аналітичних форм граматичної категорії ступенів порівняння прикметника в англійській та українській мовах, можна зробити наступні висновки:

Категорія ступенів порівняння прикметника є міжрівневою категорією і в обох мовах має свої особливості. В українській мові утворення вищого та найвищого ступенів порівняння не залежить від кількості складів у слові, у той час як в англійській це має велике значення. В українській мові вищий та найвищий ступенів порівняння мають просту та складену форму. В англійській мові такого не було виявлено.

Мною було розглянуто прикметники у вищому та найвищому ступені порівняння, які утворені синтетичним, аналітичним способами та суплетивні форми. Шляхом суцільної вибірки мною було виявлено 55 англійських прикметників та 42 українських, з них, англійських: 29 вищого та 26 найвищого ступенів, українських: 24 вищого та 18 найвищого ступенів.

З'ясувалося, що частота українських та англійських прикметників у творі «Аліса в Країні Чудес», які утворені синтетичним способом (59,5 % і 61,8% відповідно) майже однакова. Але якщо взяти до уваги утворення прикметників аналітичним способом, то в англійській мові їхня кількість є більшою у сім разів – 14,6 % проти 2,4 % в українській. Якщо ж говорити про суплетивні форми прикметників, то в українському перекладі вони зустрічалися частіше, ніж в англійському оригіналі (38,1 % проти 23,6 %). Отже, англійська мова й справді має більше аналітичних форм, ніж українська. Все ж частіше в обох мовах вживаються прикметники, утворені синтетичним способом. Результати дослідження доводять, що англійська мова більш аналітична, ніж українська, що підтверджує теорію В. фон Гумбольдта про класифікацію мов.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

На завершення слід зазначити, що прикметник є однією з основних частин мови як у сучасній англійській, так і українській мовах. Це один з найчисельніших та найбагатших класів. Використання прикметників допомагає урізноманітнити мовлення, деталізувати опис денотата, передавати необхідний настрій та емоції.

У сучасній англійській мові, прикметники часто використовуються для опису людей, речей, місць і подій, що дає можливість передати повну картину того, що відбувається. Українські прикметники також використовуються для передачі різних якостей та характеристик об'єктів та явищ.

Існують різні види прикметників. Семантично прикметники поділяються на якісні, відносні, присвійні (в українській мові), за морфологічним складом розрізняють прості, похідні та складні прикметники, синтаксично прикметники виконують функцію означення або іменної частини присудка. Прикметник в українській мові підпорядковується опорному іменнику, на відміну від англійської.

Прикметники в українській та англійських мовах мають різну кількість граматичних категорій, саме тому я розглядала ту категорію, яка притаманна обом мовам, а саме категорію ступенів порівняння.

Порівнюючи прикметники у вищому та найвищому ступені порівняння у творі «Аліса в Країні Чудес», я виявила, що синтетичний спосіб використовувався частіше, ніж аналітичний, проте англійська мова мала все ж таки більше градуйованих прикметників, утворених аналітично, ніж в українській. Результати цього дослідження підтверджують теорію В. фон Гумбольдта про класифікацію мов і свідчать про те, що англійська мова є більш аналітичною за українську.

Отже, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що вживання ступенів порівняння прикметника в англійській та українській мовах

має свої відмінності та особливості. Дослідження цих особливостей є важливим для поглибленого вивчення обох мов та ефективного використання прикметників у мовленні.

РЕЗЮМЕ

Ця робота присвячена дослідженню та компаративного аналізу прикметників в українській та англійській мовах, а якщо точніше – аналізу синтетичних та аналітичних форм категорії порівняння прикметників. Було визначено, що прикметник – самостійна частина мови, яка позначає ознаки предметів, функціонує в реченні як означення і як атрибутивна синтаксема. Він відіграє значущу роль у граматичній системі мови, збагачуючи її, надаючи їй дериваційного потенціалу.

Мною було окреслено поняття прикметника у сучасній лінгвістиці. Було розглянуто види, граматичні категорії прикметників.

У моїй практичній частині роботи я розглядала вживання прикметників у вищому та найвищому ступенях порівняння. Я проаналізувала синтетичний, аналітичний, суплетивні способи утворення цих форм та їхнє вживання у творі Льюїса Керрола «Аліса в країні Чудес». Було виявлено, що синтетичний спосіб утворення вищого та найвищого ступенів був переважаючим у двох мовах, проте англійська мова мала все ж таки більше градуйованих прикметників, утворених аналітично, ніж в українській. Результати цього дослідження підтверджують теорію В. фон Гумбольдта про класифікацію мов.

Висновок, окреслений у цій роботі, полягає в тому, що вживання ступенів порівняння прикметника в англійській та українській мовах має свої відмінності та особливості. Дослідження показує, що детальне вивчення цих особливостей може бути корисним для їхнього ефективного використання в мовленні.

RÉSUMÉ

This work is devoted to the research and comparative analysis of adjectives in Ukrainian and English, and to be more precise, to the analysis of synthetic and analytical forms of the adjectival comparison category. It has been determined that an adjective is a notional part of speech that describes a feature or quality of objects, functions in a sentence as an attribute and as a complement to a verb. It plays a significant role in the grammatical system of the language, enriching it and giving it derivational potential.

I have outlined the concept of an adjective in modern linguistics. The types and grammatical categories of adjectives were also considered.

In my practical part of the work, I examined the use of adjectives in the superlative and superlative degree of comparison. I analysed the synthetic, analytical, and suppletive ways of forming these forms and their use in Lewis Carroll's *Alice in Wonderland*. It was found that the synthetic way of forming superlatives and superlatives was predominant in the two languages, but English still had more analytically formed graded adjectives than Ukrainian. The results of this study confirm Wilhelm von Humboldt's theory of language classification.

The conclusion drawn in this paper is that the use of adjectival comparison degrees in English and Ukrainian has its differences and peculiarities. The research shows that a detailed study of these features can be useful for their effective use in speech.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бевзенко, С. П., Грищенко, А. П., Лукінова, Т. Б., Німчук, В. В., Русанівський, В. М. (1978). *Історія української мови. Морфологія*: [монографія] Київ: Наук. думка.
2. Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ: Видавництво Либідь.
3. Гладуш, Н. Ф., Павлюк, Н. В. (2019). *Порівняльна граматики: теорія і практика*. Київ. ун-т. ім. Б. Грінченка; Нац. ун-т «Києво-Могилянська акад.».
4. Горпинич, В. С. (2011). *Морфологія української мови*. Київ: Академвидав. (С. 106-111) Відновлено з: https://shron1.chtyvo.org.ua/Horpynych_Volodymyr/Morfolohiia_ukrainskoi_movy.pdf.
5. Мельчук, И. А. (1998) *Курс общей морфологии*. Москва: Вена.
6. Керрол Л. [пер. з англійської Корнієнко В., Лукаш М. за редакцією Малковича І.] (2001) *Аліса в Країні Чудес*. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. Відновлено з: <https://worldinbooks.com.ua/knigi/alisa-v-kraini-chudes-dyv-liuis-kerrol/>
7. Корунець, І.В. (2004). *Порівняльна типологія англійської та української мов*. Навчальний посібник. Вінниця: “Нова книга”.
8. Кочерган, М. П. (2006). *Основи зіставного мовознавства*. Київ: ВЦ «Академія».
9. Кочерган, М. П. (2002). *Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти*. Київ: ВЦ «Академія».
10. Плунгян, В. А. (2000). *Общая морфология: Введения в проблематику*. Москва: Едиторіал УРСС
11. Потєбня, А. А. (1968). *Из записок по русской грамматике: в 4-х т.* Москва: Просвещение.

12. Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S., & Finegan, E. (2006). *Longman Grammar Of Spoken And Written English*. Harlow, UK: Pearson Education Limited. (C. 505-537). Retrieved from:
<https://archive.org/details/LongmanGrammarOfSpokenAndWrittenEnglishBySamySallah/page/n13/mode/2up>.
13. Carroll, L. (1928). *Alice's Adventures in Wonderland*. London: MacMillan and Co. Retrieved from:
https://www.read.gov/books/pageturner/alice_wonderland/#page/2/mode/2up
14. Chafe, W. L. (1975). *Meaning and the Structure of Language*. Chicago: University of Chicago Press.
15. Comrie, B. and Shopen, T. (1985). *Causative verb formation and other verb-deriving morphology*, Cambridge: Cambridge University Press.
16. Crystal, D. (1998). *Carrolludicity. The Lewis Carroll Phenomenon*. Cardiff: University of Wales.
17. Dixon, R. M. W., Aikhenvald A. Y. (1997). *A typology of argument-determined constructions// Essays on language function and language type dedicated to T. Givon* (pp. 71-113). Amsterdam: Benjamins.
18. Leech, G. (in association with R. Ivanič and B. Cruickshank) (1989), *An A-Z of English Grammar and Usage*. London: Longman.
19. Mareello, C., Fordyce, R. (1994) *Semiotics and Linguistics in Alice's Worlds*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter.
20. Sutherland, R. D. (1970). *Language and Lewis Carroll*. Hague: Mouton.
21. Polhemus, R. (1992). *The Comedy of Regression. Alice in Wonderland*. New York: W.W. Norton & Co.
22. Електронна версія «Великої української енциклопедії» (е-ВУЕ) (2022).
Відновлено з:
<https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%BA%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%82>

ДОДАТКИ

Таблиця частоти ступенів порівняння прикметників

	Українські прикметники	Англійські прикметники
Кількість прикметників	42	55
Кількість прикметників у вищому ступені	24	29
	57,2 %	52,7 %
Кількість прикметників у найвищому ступені	18	26
	42,7 %	47,3 %
Кількість прикметників утворених синтетичним способом	25	34
	59,5 %	61,8 %
Кількість прикметників утворених аналітичним способом	1	8
	2,4 %	14,6 %
Кількість суплетивних форм прикметників	16	13
	38,1 %	23,6 %